

ISSN 2306-7365 (Print)
ISSN 2664-0686 (Online)
Индекс 75637
DOI prefix: 10.47526

ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТИ

HOCA AHMET YESEVI
ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ

1150 жыл
Әл-Фарабидің мерейтойы

175 жыл
Абай Құнанбайұлының
мерейтойы

YESEVI
ÜNİVERSİTESİ
HABARŞISI
Bilimsel Dergisi

ЯСАУИ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ
№3 (117) 2020
шілде-тамыз-қыркүйек

БАС РЕДАКТОР

биология ғылымдарының докторы, профессор
АБДРАСИЛОВ БОЛАТБЕК СЕРІКБАЙҰЛЫ

YAYIN YÖNETMENİ

Prof. Dr.

ABDRASILOV BOLATBEK SERIKBAYULI

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

доктор биологических наук, профессор
АБДРАСИЛОВ БОЛАТБЕК СЕРИКБАЕВИЧ

CHIEF EDITOR

Professor, Doctor of Biological Sciences
ABDRASSILOV BOLATBEK SERIKBAYEVICH

Индекстеледі/Tarama indeksli/ Индексируется/ Scanned indexes:
Index Copernicus, Directory of Research Journals Indexing

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

 Directory of
Research Journal
Indexing

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті

Журнал Қазақстан Республикасының Баспасөз және бұқаралық ақпарат істері жөніндегі ұлттық агенттігінде 1996 жылғы 8 қазанда тіркеліп, Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігі Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінің №232-Ж куәлігі берілген.

Шығу жиілігі: 3 айда 1 рет. МББ тілі: қазақша, түрікше, ағылшынша, орысша. Тарату аумағы: Қазақстан Республикасы, алыс және жақын шетел. **Индекс №75637**. Журнал 2013 жылдың қаңтар айынан бастап Париж қаласындағы ISSN орталығында тіркелген. **ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online)**.

Ғылыми еңбектің негізгі нәтижелерін жариялау үшін Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы бақылау Комитетінің 2018 жылдың 11 желтоқсандағы №1945 және 14 желтоқсандағы №1992 бұйрықтарымен журнал Комитет ұсынатын ғылыми басылымдар тізіміне Философия, Тарих, Педагогика және Филология бағыттары бойынша енгізілді.

KURUCU:

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

Dergi 8 Ekim 1996'da Kazakistan Cumhuriyeti Basın ve Medya İletişim Ajansı tarafından tescillenmiş, Kazakistan Cumhuriyeti Yatırım ve Gelişim Bakanlığının, İletişim, Bilişim ve Bilgilendirme Komitesinin 232-J numaralı kimliği verilmiştir. Yayın Süresi: 3 ayda 1 defadır. Süreli Basın Yayın Dili: Kazakça, Türkçe, İngilizce ve Rusça. Dağıtım Bölgesi: Kazakistan Cumhuriyeti, uzak ve yakın yabancı ülkeler. **İndeks: 75637**. Dergi, Ocak 2013'ten bu yana Paris'teki ISSN Merkezi'nde kayıtlıdır. **ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online)**.

Bu dergi, Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın 11/12/2018 tarih ve 1945 sayılı kararı ile 14/12/2018 tarih ve 1992 nolu kararı çerçevesinde Felsefe, Tarih, Pedagoji ve Filoloji alanlarında KC EBB tarafından tavsiye edilen bilimsel dergiler listesine dahil edilmiştir.

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Международный казахско-турецкий университет имени Ходжа Ахмеда Ясави

Журнал зарегистрирован в Национальном агентстве по делам печати и массовой информации Республики Казахстан 8 октября 1996 года. Комитетом связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан выдано свидетельство №232-Ж.

Периодичность издания: 1 раз в 3 месяца. Язык ППИ: казахский, турецкий, английский, русский. Территория распространения: Республика Казахстан, дальнее и ближнее зарубежье. **Индекс №75637**.

Журнал с января 2013 года был зарегистрирован в Центре ISSN в городе Париже.

ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online).

Приказами Комитета по контролю в сфере образования и науки Министерства образования и науки Республики Казахстан от 11 декабря 2018 года №1945 и от 14 декабря 2018 года №1992 журнал включен в перечень научных изданий в области Философии, Истории, Педагогике и Филологии, рекомендуемых Комитетом.

FOUNDER:

Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University

The Journal was registered by the Communication, Informatization and Information Committee Periodical press and information agency of the Republic of Kazakhstan on October 8, 1996, Ministry of Investment and Development of the Republic of Kazakhstan issued a certificate № 232-G. Publication: 1 time in 3 months. Language PPP: Kazakh, Turkish, English, Russian. Territory of distribution: the Republic of Kazakhstan, near and far abroad. **Index №75637**.

The journal has been registered since January 2013 at the ISSN Center in Paris.

ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online).

Pursuant to the Order of the Committee for Control in Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated December 11, 2018 №1945 and December 14, 2018 №1992, the journal is included in the list of scientific publications in the field of Philosophy, History, Pedagogy and Philology, recommended by the Committee.

Бас редактордың орынбасары

педагогика ғылымдарының докторы, профессор Беркимбаев К.М.

Бас редактордың орынбасары

доцент, Ph.D. Пилтен Пусат

Жауапты хатшы

философия ғылымдарының кандидаты, доцент Балтабаева А.Ю.

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Жұрынов Мұрат	- ҚР ҰҒА президенті, академик /Қазақстан/
Демиркөз Мелаяхат Білге	- профессор, доктор /Түркия/
Гржибовский Андрей	- м.ғ.д., профессор /Норвегия/
Капилла Хосе Э.	- профессор, доктор /Испания/
Корнилов Виктор	- п.ғ.д., профессор /Ресей/
Мырзақұлов Рэтбай	- ф.-м.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Мейер Бургхард	- профессор, доктор /Германия/
Турметов Батирхан	- ф.-м.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Ташпынар Мехмет	- профессор, доктор /Түркия/
Сагироғлу Шереф	- профессор, доктор /Түркия/

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС

Ақбасова Аманкүл	- техн.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Акйол Хаяти	- профессор, доктор /Түркия/
Атемова Қалипа	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Бұлбұл Ибрагим	- профессор, доктор /Түркия/
Булуч Бекир	- профессор, доктор /Түркия/
Батырбаев Нұрлан	- з.ғ.к., доцент /Қазақстан/
Гелишли Юджел	- профессор, доктор /Түркия/
Ергөбек Құлбек	- ф.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Есімова Шолпан	- э.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Жетібаев Көпжасар	- т.ғ.к., доцент /Қазақстан/
Жетпісбаева Бахытгүл	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Йылдыз Мұса	- профессор, доктор /Түркия/
Мырзалиев Бораш	- э.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Томар Женгиз	- профессор, доктор /Түркия/
Торыбаева Жәмила	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Умбетов Өмірбек	- техн.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Ұзақбаева Сақыпжамал	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Ыдырыс Серікбай	- э.ғ.д., профессор /Қазақстан/

Yayın Yönetmen Yardımcısı
Prof. Dr. Berkimbayev K.M.
Yayın Yönetmen Yardımcısı
Doç. Dr. Pilten Pusat
Yayın Kurulunun Sorumlu Sekreteri
Doç. Dr. Baltabayeva A.Y.

DANIŞMA KURULU

Jurnov Murat	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Demirköz Melahat Bilge	- Prof. Dr. /Türkiye/
Grjibovskiy Andrey	- Prof. Dr. /Norveç/
Kapilla Jose E.	- Prof. Dr. /İspanya/
Kornilov Viktor	- Prof. Dr. /Rusya/
Myrzakulov Ratbay	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Meyer Burghard	- Prof. Dr. /Almanya/
Turmetov Batırhan	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Taşpınar Mehmet	- Prof. Dr. /Türkiye/
Sağiroğlu Şeref	- Prof. Dr. /Türkiye/

EDİTÖR KURULU

Akbasova Amankül	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Akyol Hayati	- Prof. Dr. /Türkiye/
Atemova Kalipa	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Bülbül İbrahim	- Prof. Dr. /Türkiye/
Buluç Bekir	- Prof. Dr. /Türkiye/
Batirbayev Nurlan	- Doç. Dr. /Kazakistan/
Gelişli Yücel	- Prof. Dr. /Türkiye/
Ergöbek Kulbek	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Esimova Şolpan	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Jetibayev Köpjasar	- Doç. Dr. /Kazakistan/
Jetpisbayeva Bahtıgül	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Yıldız Musa	- Prof. Dr. /Türkiye/
Myrzaliyev Boraş	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Tomar Cengiz	- Prof. Dr. /Türkiye/
Toribayeva Jamila	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Umbetov Ömirbek	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Uzabayeva Sahıpjamal	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Idırıs Serikbay	- Prof. Dr. /Kazakistan/

Заместитель главного редактора
доктор педагогических наук, профессор Беркимбаев К.М.

Заместитель главного редактора
доцент, Ph.D. Пилтен Пусат

Ответственный секретарь
кандидат философских наук, доцент Балтабаева А.Ю.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Журинов Мурат	- президент НАН РК, академик /Казахстан/
Демиркоз Мелахат Билге	- профессор, доктор /Турция/
Гржибовский Андрей	- д.м.н., профессор /Норвегия/
Капилла Хосе Э.	- профессор, доктор /Испания/
Корнилов Виктор	- д.п.н., профессор /Россия/
Мирзакулов Ратбай	- д.ф.-м.н., профессор /Казахстан/
Мейер Бургхард	- профессор, доктор /Германия/
Турметов Батирхан	- д.ф.-м.н., профессор /Казахстан/
Ташпынар Мехмет	- профессор, доктор /Турция/
Сагироглу Шереф	- профессор, доктор /Турция/

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Акбасова Аманкул	- д.техн.н., профессор /Казахстан/
Акйол Хаяти	- профессор, доктор /Турция/
Атемова Калипа	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Булбул Ибрагим	- профессор, доктор /Турция/
Булуч Бекир	- профессор, доктор /Турция/
Батырбаев Нурлан	- к.ю.н., доцент /Казахстан/
Гелишли Юджел	- профессор, доктор /Турция/
Ергобек Кулбек	- д.ф.н., профессор /Казахстан/
Есимова Шолпан	- д.э.н., профессор /Казахстан/
Жетибаев Копжасар	- к.и.н., доцент /Казахстан/
Жетписбаева Бахытгул	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Йылдыз Муса	- профессор, доктор /Турция/
Мырзалиев Бораш	- д.э.н., профессор /Казахстан/
Томар Женгиз	- профессор, доктор /Турция/
Торыбаева Жамила	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Умбетов Умирбек	- д.техн.н., профессор /Казахстан/
Узакбаева Сахипжамал	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Ыдырыс Серикбай	- д.э.н., профессор /Казахстан/

Deputy chief editor

Professor, Doctor of Pedagogical Sciences Berkimbayev K.M.

Deputy chief editor

Associate Professor, Ph.D. Pilten Pusat

Responsible secretary

Associate Professor, Ph.D. Baltabayeva A.Yu.

EDITORIAL BOARD

Zhurynov Murat	- President of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, academician /Kazakhstan/
Demirkoz Melahat Bilge	- Professor, Doctor /Turkey/
Grijibovsky Andrey	- Doctor of Medical Sciences, Professor /Norway/
Kapilla Hose	- Professor, Doctor /Spain/
Kornilov Viktor	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Russia/
Myrzakulov Ratbay	- Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Meyer Burghard	- Professor, Doctor /Germany/
Turmetov Batyrhan	- Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Tashpinar Mehmet	- Professor, Doctor /Turkey/
Sagiroglu Sheref	- Professor, Doctor /Turkey/

EDITORIAL COUNCIL

Akbasova Amankul	- Doctor of Technical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Akyol Hayati	- Professor, Doctor /Turkey/
Atemova Kalypa	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Bulbul Ibrahim	- Professor, Doctor /Turkey/
Buluc Bekir	- Professor, Doctor /Turkey/
Batyrbayev Nurlan	- Candidate of Law, Associate Professor /Kazakhstan/
Gelisli Yucel	- Professor, Doctor /Turkey/
Yergobek Kulbek	- Doctor of Philology, Professor /Kazakhstan/
Essimova Sholpan	- Doctor of Economics, Professor /Kazakhstan/
Zhetibayev Kopzhasar	- Candidate of Historical Sciences, Associate Professor /Kazakhstan/
Zhetpisbayeva Bakhytgul	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Yildiz Musa	- Professor, Doctor /Turkey/
Myrzaliyev Borash	- Doctor of Economics, Professor /Kazakhstan/
Tomar Cengiz	- Professor, Doctor /Turkey/
Torybayeva Zhamilya	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Umbetov Omirbek	- Doctor of Technical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Uzakbayeva Sakhipzhamal	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Ydyrys Serikbay	- Doctor of Economics, Professor /Kazakhstan/

ТАРИХ, АРХЕОЛОГИЯ

ӘОЖ 902.03; МҒТАР 03.41.91;
<https://doi.org/10.47526.2020/2664-0686.023>

М. ГУРСОЙ¹✉, К.М. ЖЕТИБАЕВ², Б. СИЗДИКОВ¹, М. ҚОЖА^{3*}

¹PhD доктор, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті (Қазақстан, Түркістан қ.), e-mails: muzaffer.gursoy@ayu.edu.kz; bagdaulet.sizdikov@ayu.edu.kz

²тарих ғылымдарының кандидаты, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің профессоры (Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: kopzhasar.zhetibayev@ayu.edu.kz

³тарих ғылымдарының докторы, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің профессоры (Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: mukhtar.kozha@ayu.edu.kz

ШАНШАР-АСАРШЫҚ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ КЕШЕНІНДЕ ЖҮРГІЗІЛГЕН
БАРЛАУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ

Мақалада Шаншар-Асаршық археологиялық кешенінде жүргізілген барлау нәтижелері мен қазба жұмыстары барысында жасалған жаңа ғылыми тұжырымдамалар сөз болады. Бұл жерде адамдардың палеолит және темір дәуірі кезінде өмір сүргені және отырықшы мал шаруашылығы мен көшпенді мал шаруашылығы кәсібімен айналысқандығы туралы деректер айтылады. Жиналған керамикалар макраскопиялық тұрғыдан сарапталып, талдау жүргізіліп, сипаттамасы жасалынды. Табылған керамикалық заттар басқа жердегі керамикалық заттармен салыстырылып, тұжырымдамалар жасалынды. Сонымен қатар Шаншар-Асаршық қалажұрты Орта Азиядағы басқа қалалармен салыстырылып, архитектуралық ерекшелігі мен құрылымы айқындалды. Табылған заттай деректер арқылы ескерткіштің болжамды мерзімдемесі жасалынды. Мақалада Шаншар-Асаршық археологиялық кешенінде археологиялық қазба жұмыстарының жүргізілу қажеттіліктері айтылды.

Кілт сөздері: археология, мәдениет, керамика, топографиялық жұмыстар, хронология, нысандар, қорған.

М. Gursoy¹, К.М. Zhetibayev², В. Sizdikov¹, М. Kozha³

¹PhD, Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University

(Kazakhstan, Turkestan), e-mails: muzaffer.gursoy@ayu.edu.kz; bagdaulet.sizdikov@ayu.edu.kz

²Candidate of Historical Sciences, Professor of Khoja Akhmet Yassawi International

Kazakh-Turkish University (Kazakhstan, Turkestan), e-mail: kopzhasar.zhetibayev@ayu.edu.kz

³Doctor of Historical Sciences, Professor of Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University (Kazakhstan, Turkestan), e-mail: mukhtar.kozha@ayu.edu.kz

The Results of Research Work in the Archaeological Complex Shanshar-Asarshyk

The article discusses a new scientific concept made in the course of the excavation and the results of exploration at the archaeological complex of Shanshar-Asarshyk. It provides data on the existence of people during the Paleolithic and iron age and their occupation of sedentary animal husbandry and nomadic cattle breeding. The collected ceramics were analyzed from a macroscopic

* **Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз:**

- Гурсой М., Жетібаев К.М., Сиздиков Б., Қожа М. Шаншар-Асаршық археологиялық кешенінде жүргізілген барлау жұмыстарының нәтижелері // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2020. – №3 (117). – Б. 244–252. <https://doi.org/10.47526.2020/2664-0686.023>

* **Cite us correctly:**

- Gýrsoı M., Jetıbaev K.M., Sizdikov B., Qoja M. Shanshar-Asarshyq arheologıalyq kesheninde júrgizilgen barlaý jumystarynyń nátiželeri // Iasaýı únıversitetiniń habarshysy. – 2020. – №3 (117). – B. 244–252. <https://doi.org/10.47526.2020/2664-0686.023>

point of view and described. The found ceramic objects were compared with ceramic objects from other places and the corresponding conclusions were made. In addition, The Shanshar-Asarshyk settlement was compared with other cities in Central Asia and its architectural features and structure were revealed. With the help of the discovered material data, a predictive Dating of the monument was made. The article substantiates the necessity of conducting archeological excavations in the archaeological complex of Shanshar-Asarshyk.

Keywords: archeology, culture, ceramics, topographical work, chronology, object, mound.

М. Гурсой¹, К.М. Жетибаев², Б. Сиздиков¹, М. Кожа³

¹*PhD доктор, Международнй казахско-турецкий университет имени Ходжа Ахмеда Ясави (Казахстан, г. Туркестан), e-mails: muzaffer.gursoy@ayu.edu.kz; bagdaulet.sizdikov@ayu.edu.kz*

²*кандидат исторических наук, профессор Международного казахско-турецкого университета имени Ходжа Ахмеда Ясави (Казахстан, г. Туркестан), e-mail: kopzhasar.zhetibayev@ayu.edu.kz*

³*доктор исторических наук, профессор Международного казахско-турецкого университета имени Ходжа Ахмеда Ясави (Казахстан, г. Туркестан), e-mail: mukhtar.kozha@ayu.edu.kz*

Результаты исследовательских работ на археологическом комплексе Шаншар-Асаршык

В статье рассматривается новая научная концепция, выработанная в ходе раскопок и результаты разведки на археологическом комплексе Шаншар-Асаршык. В ней приводятся данные о существовании людей в эпоху палеолита и железного века и занятия ими оседлым животноводством и кочевым скотоводством. Собранная керамика была проанализирована с макроскопической точки зрения и описана. Найденные керамические предметы были сопоставлены с керамическими предметами из других мест и сделаны соответствующие выводы. Кроме того, было проведено сравнение поселения Шаншар-Асаршык с другими городами Центральной Азии, выявлены его архитектурные особенности и структура. С помощью обнаруженных вещественных данных сделана прогнозная датировка памятника. В статье обосновывается необходимость проведения археологических раскопок в археологическом комплексе Шаншар-Асаршык.

Ключевые слова: археология, культура, керамика, топографическая работа, хронология, объект, курган.

Кіріспе

Сырдың ортаңғы ағысы палеолит дәуірінен бастап адам баласына өз мәдениетін қалыптастыру үшін барынша ықпал жасағаны белгілі. Бұған Отырар ауданындағы кейінгі мустье дәуіріне жататын Ақсу-Арыс ескерткіші мен неолит дәуіріне жататын Маятас, Жаңашілік 1, 2, 3 тұрақтары дәлел. Өңірде тек палеолит дәуірінде ғана емес ерте темір дәуірінде де адамдар өмір сүріп, көшпелі және отырықшы мәдениет қалыптастырған. Өйткені бұл өңірде шикізат көздері, малдарға ыңғайлы жайылымдар мен егіндік жерлер көп болған. Осы дәуірге жататын қалалық мәдениеттің үлгілері Отырар ауданының шетінде Сырдарияның сол жағалауынан табылған. Сырдарияның байырғы арнасы аймағында Шаншар-Асаршык және Аққорған археологиялық нысандары орналасқан. Бұл нысанның жоспарлары төрткүл сипатта болып, жер бедерінде мұнара орындары анық көзге ілігеді [1]. Осы нысандар күні бүгінге дейін зерттелмей, тарихқа толы сырын топырақ астына бүгіп жатыр. Егер осы нысандар зерттелсе, «Қазақстан аймағында тек көшпелі мәдениет дамыған» деген бұрынғы бір жақты пікірлердің бұрыстығы дәлелдене түсер еді.

Бұл мақаланы жазудағы мақсатымыз бұрын ғалымдардың назарынан тыс қалған Шаншар-Асаршык археологиялық кешені жайында мағлұмат беру, нысанды аналогтары мен салыстыру, барлау жұмысы кезінде табылған керамикаларды салыстырмалы тұрғыда талдап олардың хронологиясын белгілеу, топографиясы жайында баяндау және ең басты

мақсатымыз Шаншар-Асаршық археологиялық кешенінде жүргізілген барлау жұмыстарының нәтижесін ғылыми айналымға енгізу болып табылады.

Мақалада жүйелеу әдісі қолданылады. Бірінші кезекте барлау жұмыстары кезінде табылған керамикалар көлеміне қарай құты, миски және хум деп жіктеліп сипаттамалары жасалады. Екінші кезекте салыстырмалы тұрғыдан талқыланып хронологиясы белгіленеді. Мақала барысында қарастырылатын топографиялық жұмыстар да жоғарыдағы әдіске сәйкес жүргізіледі. Ең соңында қорытынды жасалып, пікірлер айтылып, ұсыныстар жасалады.

Мақала тек барлау жұмыстарының нәтижесін қамтығандықтан, Шаншар-Асаршық археологиялық кешеніне байланысты типтік жіктеу жүргізілмейді. Сонымен қоса аталмыш нысанның нақты қандай ескерткіш екендігі белгісіз болуына байланысты біз бұл мақалада қала, қалашық немесе керуен сарай деген нақты тоқтамға келмей жалпы археологиялық кешен, нысан немесе ескерткіш – деген сипаттамамен қарастыруды жөн көрдік.

Барлау жұмыстары

2018 жылдың тамыз айында Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетіне қарасты, Археология ғылыми-зерттеу институтының археолог ғалымдары Көксарай ауылының оңтүстік-батысында 16 шақырым жерде орналасқан Шаншар-Асаршық (Мұқтар Қожаның айтуына қарағанда бұл нысан негізінен ең алғаш 1903 жылы Н.В. Рудневтың картасында Асаршық қамалы «Төрткүл» деп белгіленген екен) археологиялық кешеніне **(1-карта)** [2] барып ең алдымен аталмыш нысанның жоспарлануына назар аударып, оның қазіргі ғылыми айналымда «қорғанды төрткүл» деп сипатталып [3, 74-б.] жүрген археологиялық ескерткіштер қатарына жататындығына көз жеткізді.

Бізден алдын жасалған барлау жұмыстары кезінде Шаншар-Асаршықтың жалпы ауданының 140 га екендігі, орталық бөлігінде төртбұрышты қамал орналасқандығы, бұл қамалдың солтүстік-шығыс қабырғасының ұзындығының 80 м, солтүстік қабырғасының 85 м, оңтүстік-батыс қабырғасының 82 м, ал қорған дуалдарының енінің 10-15 м, биіктігінің 2–3 м екендігі анықталған. Сонымен қоса қамалдың төрт бұрышында төрт мұнара, оңтүстік-батыс қабырғасының ортасында бірінің диаметрі 8 м, екіншісінің диаметрі 6 м келетін қос мұнара белгілі болған. Бұлар қорған ішіне кіретін қақпаны белгілеп тұр. Қамал мен оның айналасындағы аймақты тағы бір қатар қорған қоршап тұр. Мұның қабырғаларында 23 мұнараның орны бар. Жоғарыда аталған қамалдың 310 м шығысында екінші бір қамал орналасқан. Бұл қамалдың өлшемі 50 x 50 м, биіктігі 3 м-ге дейін жетеді. Оңтүстік-батыс қабырғадағы қақпасы мұнарамен бекітілген. Төрткүлдің солтүстік-батысында орналасқан сайға 11 мұнаралы қабырғамен қоршалған алаң жапсарласады. Бұл төрткүлдің қақпасы оңтүстік-шығыс қабырғаның ортасында орналасқан [4, 18–19-бб.].

Осы мақаланың авторлары қорғанның ішімен қосқанда қорғанының жиегінен бастап айналасын 5–6 км қашықтыққа дейінгі аралықта барлап көтерме материалдар ретінде құты, хумның ернеулері, бір моншақ және қазіргі этнографиялық кезеңге жататын бір сырға жинап алған болатын¹. Жиналған керамикалар лабораториялық сараптамадан өткізіліп, сызбалары жасалып, беріктігі анықталды. Ал табылған сырға түрлі химиялық ерітінділермен тазартылды. Енді осы материалдардың сипаттамасына кезек берейік.

Жиналған керамикалардың сипаттамасы

Бұл тараушада жиналған керамикалар макраскопиялық тұрғыдан сарапталып, талдау жүргізіліп, сипаттамасы жасалады.

А. Құты

1. Құты. Боялмаған. Ернеуінің диаметрі – 18 см, қалыңдығы 0,5 см. Ернеуінен 1 см төмен жеріне батырма өрнек түсірілген. Ернеуінің шеті жұқалана келіп сыртқа қарай аз

¹ Дегенмен бұл жерде керамика сынықтары көп кездесе бермейді.

мөлшерде қайырылған. Сыртын ыс шалған (Сызба 1, 1). Қолда пошымдалған. Ыдыстың құрамына тас және құм қосылған. Температура жеткіліксіз болуына байланысты ыдыстың қамырында қалың қара өзек пайда болған.

2. Құты. Боялмаған. Ернеуінің диаметрі – 14 см, қалыңдығы 0,7 см. Ернеуінің шеті сыртқа қарай аз мөлшерде қайырылған. Қолда пошымдалған. Ыдыстың құрамына тас және құм қосылған. Температура жеткіліксіз болуына байланысты ыдыстың қамырында қалың қара өзек пайда болған (Сызба 1, 2).

3. Құты. Боялмаған. Ернеуінің диаметрі – 20 см, қалыңдығы 0,8 см. Ернеуінің шеті сыртқа қарай өте аз мөлшерде қайырылған. Қолда пошымдалған. Ыдыстың құрамына тас, құм, шөп және шамот қосылған. Температура жеткіліксіз болуына байланысты ыдыстың қамырында жұқа қара өзек сызық пайда болған.

б. Меске

1. Меске (Миски). Боялмаған. Ернеуінің диаметрі – 24 см, қалыңдығы 1,0 см. Ернеуінің шеті сыртқа қарай аз мөлшерде қайырылған. Қолда пошымдалған. Ыдыстың құрамына тас және құм қосылған. Температура жеткіліксіз болуына байланысты ыдыстың қамырында қалың қара өзек пайда болған.

2. Меске (Миски). Ыдыстың ішкі және сыртқы жағы қоңыр ангобталған. Ернеуінің диаметрі – 24 см, қалыңдығы 1,0 см. Ернеуінің шеті сыртқа қарай тартылған. Бұл ыдыстың балшығы мұқият тазартылып көзеші шарқында пошымдалған. Өте жақсы күйдірілген. Ыдыстың қамырында ешқандай өзек байқалмайды.

в. Хум

1. Хум. Ернеуінің диаметрі – 34 см, қалыңдығы – 1,0 см. Ернеуінің шеті ішке жатқызылып сыртқа қарай қалыңдатылған. Ернеуінің 3,5 см төменіне, қалыңдығы 3 мм, биіктігі 2 мм рельеф өрнек айналдыра түсірілген. Ыдысқа тас, құм және шөп қосылып көзеші шарқында пошымдалған. Өте жақсы күйдірілген. Ыдыстың қамырында ешқандай өзек байқалмайды.

Салыстырмалы және хронологиялық талдау

Археологтар үшін керамика бөлшектері өте маңызды болып табылады. Өйткені керамика бөлшектерін лабораториялық сараптамадан өткізу арқылы, оның қандай ыдыс екені, диаметрі, қоспалары, өрнектері, жасалу әдісі анықталады. Әр бір кезеңнің керамикасы өзіндік қасиеттерімен ерекшеленеді. Сондықтан да, әр бір ыдысты аналогтарымен салыстыру арқылы оның қай мәдениетке және қай кезеңге жататындығына көз жеткізуге болады.

Жоғарыда қарастырылған керамикаларға келер болсақ, әсіресе 1-құтының ернеуіндегі батырма өрнек **(1-сурет)** Хорезм аймағындағы Тешик-Қаладан табылған керамикалардағы өрнектерді көлеңке сияқты қайталамаса да соларға ұқсас келеді **(3-сурет)**. Сонымен қоса, осы жердегі керамикалардың қамырындағы өзектер мен тұтқасының сыртындағы науашалар Шаншар-Асаршықтағыларға **(4-сурет)** жақындай түседі. С.П. Толстов Тешик-қаладан табылған керамика бөлшектерін б.з. 6 ғасырына мерзімдеп африг мәдениетіне жатқызған [5, 144; 51-сурет].

Сонымен қоса Талас өзенінің сол жағалауындағы Садыр-Курган қаласында табылған ернеудегі өрнек **(2-сурет)** 1-құтыдағы өрнекті көз алдымызға елестетеді. Бұл ернеудің де астыңғы жағы батырма өрнекпен безендірілген. А.Н. Бернштам осы және басқа да табылған керамикалар бойынша Садыр-Курган қаласын б.з. VIII ғасырына мерзімдеген [6, 122-б.].

Табылған сырғаның сипаттамасы

1. Салпыншақ

Құлаққа ілетін сымның төменгі жағына төрт ілмегі бар таратқыш дәнекерленіп осы ілмектерге «S» тәрізді сым өткізілген. Ал «S» тәрізді ілмектің төменгі жағының беткі қабатына қиғаш қырлары бар жапырақ тәрізді ұшы сүйір әшекей ілінген **(6-сурет)**.

2. Салыстырмалы және хронологиялық талдау

Жоғарыда сипатталған салпыншақ қазақ халқының ХІХ ғасырда қолданған күміс сырғаларына өте ұқсас келеді. Мұндай сырғаларды Астанадағы «Ұлттық музей» қорынан көруге болады [7, 45-б.].

Топографиялық жұмыстар

1. Топографиялық жұмыстардың сипаттамасы

Жоғарыда атап өткеніміздей, Шаншар-Асаршыққа барған кезде ең алдымен аталмыш қалашықтың жоспарлануына назар аударылып, қалашықтың қазіргі ғылыми айналымда «қорғанды төрткүл» деп айтылып жүрген археологиялық ескерткіш екендігіне көз жеткізген болатынбыз. «Қорғанды төрткүл» деп, сыртқы қорғанның іш жағында көлемі әр түрлі төрт бұрышты немесе төрбұрыш пішінді қамалы мен осы қамалдың орта тұсында немесе бір бұрышында цитаделге ұқсас бөлігі болатын ескерткіштерді атаймыз. Біз барлау жүргізген Шаншар-Асаршық қалашығы нақ жоғарыда жасалған сипаттамаға сай жоспарланған. Қалашықтың сыртында сопақшалау келген сыртқы қорғаны мен осы қорғанның ішкі жағында қос төрткүлі бар. Яғни осының өзі Шаншар-Асаршықты «қорғанды және қос төрткүлді» деп жіктеуге негіз береді.

Енді аталмыш төрткүлде атқарылған топографиялық жұмыстарға тоқтала кетсек. Біз қарастырып отырған нысанның жобасын ең алғашқылардың бірі болып Археология ғылыми-зерттеу институтының бас ғылыми қызметкері, т.ғ.д. Мұқтар Қожа жасап ғылыми айналымға еңгізген [4, 18; 2-сурет]. Ал, топографиялық жобасын Мұқтар Қожа, Гурсой Музаффар және Сиздиқов Бағдаулет түсіріп шықты. Бұл жұмыстар Trimbel атты лазерный тахеометрмен орындалды. Түсіру кезінде тек қана сыртқы қорғанның ішіндегі қос төрткүлде 4851 нүкте (координата) алынып осы арқылы арнайы компьютерлік бағдарламада топо жобасы дайындалды (**7-сызба**). Осы жоба арқылы қарастырып отырған археологиялық нысанда қос төрткүл бар екендігін сонымен қоса батыс жақтағы төрткүлдің сырты дуалмен қоршалып орта тұсына цитаделге ұқсас қамал тұрғызылғандығын, шығыс жақтағы төрткүлдің шығыс бұрышына да цитаделге ұқсас қамал жоспарланғандығын көруге болады.

Салыстырмалы және хронологиялық талдау

Төрткүлдер Сырдария бойы, Хорезм аймағы, Шу, Талас, Жетісу өңірі және Орталық Қазақстанда кездеседі. Негізінен Сыр өңіріндегі төрткүлдерді мүлдем зерттелмеген десек қателеспейміз. Тек қана С.З. Ахмет жазған мақаласында ғана біз қарастырып отырған өңірдегі төрткүлдер біршама қамтылған. Осы мақалаға назар аударсақ төрткүлдердің басым бөлігінің Сырдарияның сол жағалауында орын тепкендігін, сонымен қоса осы территорияда Шаншар-Асаршық сияқты бір қорған ішінде қос төрткүлі бар ескерткіштер қатарына Қисыққұдық Аққорғаны I-II мен Баусексеуіл төрткүлі сынды нысындардың жататындығын көруге болады. Аталмыш автор төрткүлдердің өмір сүрген уақытын үстіңгі қабаттарда жиналған керамика үлгілеріне қарап, б.з. 1-мыңжылдықтың бірінші жартысы мен ХІ–ХІІІ ғасырларға мерзімделеді деп топшылаған [3, 74-б.]. Ал, кейбір көтерме керамикалар бойынша Шаншар-Асаршықтың жасы б.з.д. I ғ. жатқызылған [1].

Сырдарияның төменгі ағысында С.П. Толстов зерттеген Ниль-кала (**4-сызба**), Кош-Парсан (**5-сызба**) және Якке-парсан (**6-сызба**) [2, 124-125-бб.] қалашықтарын да Шаншар-Асаршықпен салыстыруға болады. Өйткені бұл жерде де қаланы жоспарлау түсінігі бірдей. Сонымен қоса Хорезмдегі төрткүлдердің б.з. V–VIII ғасырларға жатқызылуының өзі біз қарастырған керамикалардың мерзімімен тұспа тұс келеді. Осының өзі төрткүлдердің таралу аймағының кең екендігін көрсетіп қана қоймай, Сыр өңірінің археологиялық мәдениеттерге өте бай екендігін дәлелдейді.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, Сырдарияның сол жағалауында орналасқан Шаншар-Асаршық археологиялық кешені осы күнге дейін зерттелмей тың күйінше жатыр. Біз жүргізген барлау жұмыстарының өзі аз да болса нысанның тарихи келбетін ашып берді. Біріншіден айтар

болсақ, Шаншар-Асаршық археологиялық кешенінің айналдыра қорғанмен қоршалып күзетшілер тұратын мұнаралармен жабдықталуы, бұл жердің өз кезеңінде маңызды нысан екендігін, бай шаруалар мен мәдениеті шарықтау шегіне жеткен халықтар тұрғандығын және де бұл жердің арнайы жасақталған әскерлер тарапынан күзетілгендігін болжауымызға мүмкіндік береді.

Екіншіден, осы мақаланы жазу барысында Шаншар-Асаршық сияқты, яғни жоспары ұқсас немесе бірдей ескерткіштердің Сырдария бойында, Хорезм аймағында, Шу, Талас, Жетісу өңірі [8] мен Орталық Қазақстанда кездесетіндігіне және таралу аймағының кең екендігіне көз жеткіздік.

Үшіншіден, бізден алдыңғы барлаушылардың Шаншар-Асаршық археологиялық кешенін б.з.б. I ғасырға жатқызғандығын аңғардық. Бірақ өзіміз жинаған бірнеше керамикалар Шаншар-Асаршықта б.з. VI–VIII ғасырларында да халықтардың тұрмыс кешкендігін меңзесе, ал табылған салпыншақ кейінгі этнографиялық кезеңде де бұл жерде көшпелі халықтардың тұрғандығын көрсетіп берді. Жоғарыда берілген мерзімдерді Қазақстан тарихындағы мәдениеттермен тұспалдайтын болсақ онда Шаншар-Асаршықтың Қаңлы [9, 802-б.; 10, 55-б.], Түркі және Оғыз [11, 216-б.; 12, 87-б.] кезеңдерінде өмір сүргендігін айтуға болады. Осы орайда, аталмыш нысанды қандай тайпалар өмір сүрді, қаланы қай мақсатта қолданды және қай мәдениетке тиесілі болды деген сұрақ туындайды. Ал, бұл сұрақтардың жауабы алдағы уақытта жүргізілетін зерттеу жұмыстарының еншісінде жатыр.

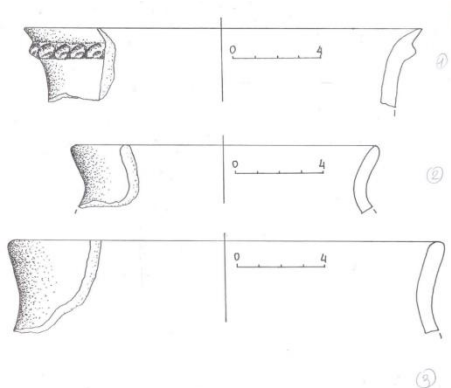
Жоғарыда келтірілген мерзімдер тек жер бетінен жиналған бірнеше материалдар арқылы ғана жасалды. Сондықтан да, бұл мерзімдемені нақты деп айту қиын. Нысанның нақты жасын анықтау үшін археологиялық қазба жұмыстарын жүргізу керек. Сонда ғана Шаншар-Асаршықтың төл жасы айқындалып, тарихи мәні мен құндылығы одан әрі ашыла түседі.

Қосымшалар

А) Карталар

1-карта – Шаншар-Асаршық археологиялық кешенінің географиялық орны

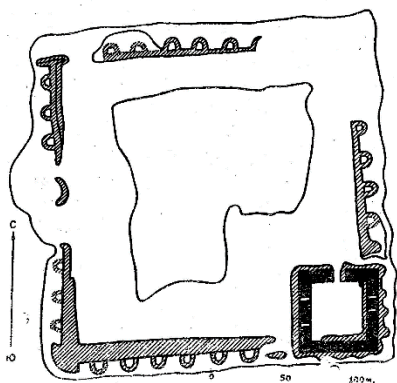
1-сызба – Құтылар

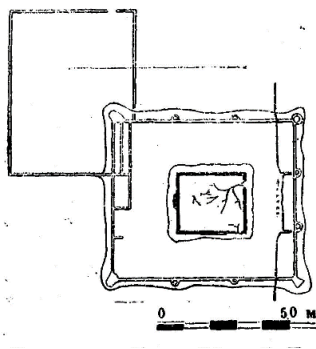
2-сызба – Мескелер

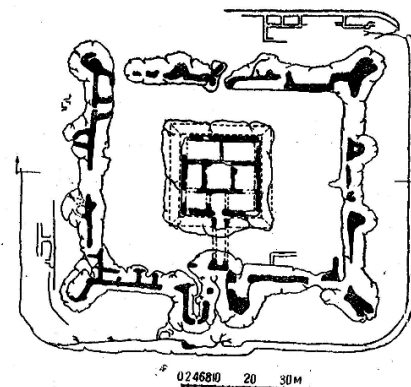
3-сызба – Хумдар

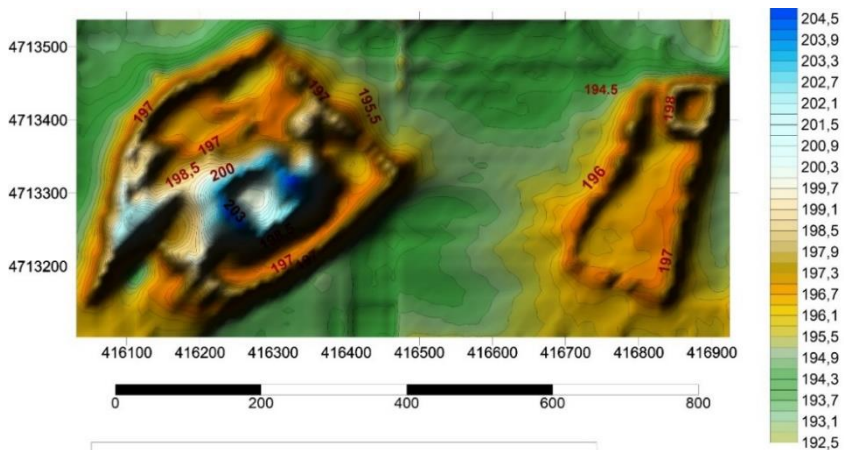
4-сызба – Ниль-кала

5-сызба – Кош-парсан

6-сызба – Якке-парсан

Шаншар-Асаршық қалашығының топографиясы

Қысқартулар және шартты белгілер	Топо планды орындағандар
Бағыт белгісі	т.ғ.д. профессор М.Қожа
Өлшем белгісі	РФД доктор М.Гурской
Бийіктік шкаласы	РФД доктор Б.Сиддиқов

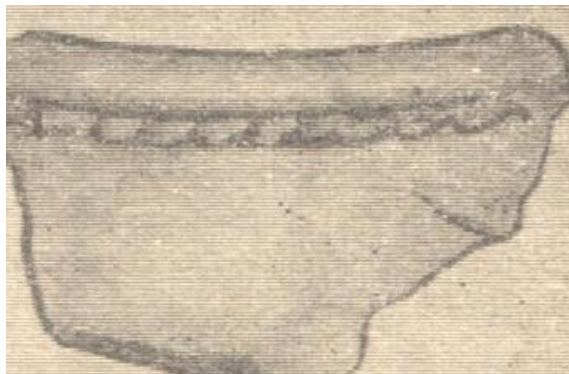

7-сызба – Шаншар-Асаршық

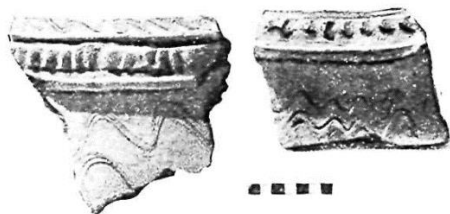
Б) Суреттер

1-сурет – Ернеу. Шаншар-Асаршық

2-сурет – Ернеу. Садыр-Курган

3-сурет – Ернеу. Тешик-Қала

4-сурет – Тұтқа бөлігі.
Шаншар-Асаршық

5-сурет – Топо план түсіру сәтінен көрініс

6-сурет – Салпыншақтың табылған сәті

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. <http://otrarmuseum.kz/exposition/archeology1.php>
2. <http://btimes.ru/tourism/kazakhstan/karta-kazakhstana>
3. Ахмет С.З. Сырдың орта ағысындағы төрткүл типтес құрылыстар // Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің хабаршысы. «Тарих және саяси-әлеуметтік ғылымдар» сериясы. – 2010. – №2 (25).
4. Қожа М. Көксарай атауымен Асаршық-Шаншар қалажұртын зерттеудің кейбір нәтижелері. Отырар. Тарихи-этнографиялық альбом 2. – Алматы: «TOLAGAI 2050», 2018.
5. Толстов С.П. Древний Хорезм. Опыт историческо-археологического исследования. – М.: Издание МГУ, 1948.
6. Бернштам А.Н. Городище Садыр-Курган. Археологические памятники Таласской долины. – Фрунзе: Изд-во Академии наук Киргизской ССР, 1963.
7. Оңғарұлы А. (жауап. ред.) Ұлттық музей топтамасындағы қазақтың зергерлік өнері. – Астана, 2016.
8. https://e-history.kz/kz/contents/view/vzaimodeistvie_i_vzaimoobogashchenie_kultur__319.
9. Parzinger H. Die Frühen Völker Eurasiens. Vom Neolithikum bis zum Mittelalter. – München, 2011.
10. Podushkin, A.N. Toward analysis and semantic interpretation of kangju antropomorphous image from Southern Kazakhstan. Startum plus. // Archaeology and Cultural Anthropology. – 2016. – №4. – P. 55–68.
11. Артықбаев Ж.О., Пірманов Ә.Б. Қазақстан тарихы (энциклопедиялық басылым). – Алматы: Атамұра, 2008.
12. Зиливинская Э.Д. Очаги-алтари из раскопок городища Джанкент в Южном Казахстане // Российская Археология. – 2019. – №1. – С. 87–100.

REFERENCES

1. <http://otrarmuseum.kz/exposition/archeology1.php>
2. <http://btimes.ru/tourism/kazakhstan/karta-kazakhstana>
3. Ahmet S.Z. Syrдың орта ағысындағы төрткүл типтес құрылыстар // Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің хабаршысы. «Тарих және саяси-әлеуметтік ғылымдар» сериясы. – 2010. – №2 (25).
4. Qoja M. Kóksarai атауымен Asarshyq-Shanshar qalajurтын zertteýdiń keibir nátiželeri. Otyrar. Tarihi-etnografialyq albom 2. – Almaty: «TOLAGAI 2050», 2018.
5. Tolstov S.P. Drevniı Horezm. Opyt istoricheskó-arheologicheskógo issledovaniıa. – M.: Izdanie MGÚ, 1948.
6. Bernshtam A.N. Gorodie Sadyr-Kýrgan. Arheologicheskıe pamiatniki Talasskoı dolıny. – Frýnze: Izd-vo Akademii naýk Kirgizskoı SSR, 1963.
7. Ońgaruly A. (jaýap. red.) Ulttyq múzeı toptamasyndaғы qazaqtyń zergerlik óneri. – Astana, 2016.
8. https://e-history.kz/kz/contents/view/vzaimodeistvie_i_vzaimoobogashchenie_kultur__319.
9. Parzinger H. Die Frühen Völker Eurasiens. Vom Neolithikum bis zum Mittelalter. München, 2011.
10. Podushkin, A.N. Toward analysis and semantic interpretation of kangju antropomorphous image from Southern Kazakhstan. Startum plus. // Archaeology and Cultural Anthropology. – 2016. – №4. – P. 55–68
11. Artyqbaev J.O., Pirmanov Á.B. Qazaqstan tarihy (entsiklopedialyq basylym). Almaty: Atamura, 2008.
12. Zilivinskaiıa E.D. Ochagi-altari iz raskopok gorodia Djankent v Iýjnom Kazahstane // Rossiıskaıa Arheologııa. – 2019. – №1. – S. 87–100.

Барлау жұмысына Жанысбеков Оразхан Кенжеғұлұлы, Жанысбеков Нұрмахан Кенжеғұлұлы және Сенгірбеков Қалықұл Мұсаұлы сынды қазақтың біртуар азаматтары демеушілік жасағаны үшін зерттеу тобы аты аталған кісілерге шексіз алғысын білдіреді.

**ЯСАУИ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ
YESEVI ÜNİVERSİTESİ HABARŞISI**

Редакцияның мекен-жайы
*161200, Қазақстан Республикасы, Түркістан облысы, Түркістан қаласы,
ХҚТУ қалашығы, Б.Саттархан даңғылы, №29В, Бас ғимарат, 404-бөлме*
☎(8-725-33) 6-38-26
E-mail: khabarshi.iktu@ayu.edu.kz

Ғылыми редакторлар: ф.ғ.к., профессор Сердәлі Бекжігіт,
ф.ғ.к., доцент Мансұров Нұрлан,
ф.ғ.к. Семіз Кенан
Аға редактор: Әбілдаева Гүлжан
Редактор: Садыкова Айгүл

Жарияланған мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді.
Мақала мазмұнына автор жауап береді.
Қолжазбалар өңделеді және авторларға қайтарылмайды.
«Ясауи университетінің хабаршысына» жарияланған материалдарды
сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.

*Журнал Қожса Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық қазақ-түрік университетінің
«Тұран» баспаханасында көбейтілді.*
Басуға 30.09.2020 ж. қол қойылды. Пішімі 60X84/8. Қағазы офсеттік.
Шартты баспа табағы 22.5. Таралымы 200 дана. Тапсырыс 723. ©

Баспахана мекен-жайы:
*161200, Қазақстан Республикасы, Түркістан облысы, Түркістан қаласы,
ХҚТУ қалашығы, Б.Саттархан даңғылы, №29В, 2-ші ғимарат*
☎(8-725-33) 6-37-21 (1080), (1083)
E-mail: turanbaspasi@ayu.edu.kz